

Peterburi ajalehes Pealinna Teataja 1910 ilmunud E. L. kirjutis, milles autor teeb ettepaneku asutada keskus asundustesse kooliõpetajate värbamiseks. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Pealinna Teataja (nr. 10), 13. veebruar 1910, lk. 1

Kooliõpetajate nõutamine asundustes.

Kui kodumaa seltskonnaelus kooliõpetajal väga suur osa mängida on, siis ei oska tema tähtsust kusagil Wenemaa lagendikusse ärauppunud asunduses õieti ärahinnatagi. Ta on seal peaaegu ainukene haritlane, „seltskonna tugi” ja awaliku elu tegelane. Mis aga tema mõju asunduses veel iseäralikult tõstab, on see, et ta ühtlasi ka peaaegu ainukene elaw side kodumaaga on, et tsa sealset elu-olu oma silmaga on näinud ja teab, kuidas see ehk teine asutus kodumaal töötab või mis teed selles ehk teises seltskondlises ettevõttes kõige parem käia oleks. Ühe sõnaga — inimene, kelle poole asunduses kõikide silmad pöördud on.

Keegi ei räägi, et kooliõpetajal asunduses kerge põli oleks, et seal teda maa ootab, mis ammugi juba kündja järel igatsenud. Tihti on see maa nii ohakaid ja umbrohtu täis, et ta igal kündjal kopsu üle maksa ajab. Aga kui mitte muud — hea tüki äratusetööd võib kooliõpetaja seal siiski ärateha, ta võib seal keskpunktiks olla, mille ümber kohalised seltskondlise jõuud ennast koguma ja püstiajama hakkavad. Tõsi, see ülesanne on siin mitmesugustel põhjustel palju raskem, kui kodumaal, selle juures aga ka palju *wastutusrikkam*. Ja just sellepärast tõmbab ta iseäranis tähelepanemist oma peale.

Ainelisest küljest võib asunduste kooliõpetaja läbistikku paremates tingimistest elada, kui tema kodumaa ametiwennad. Wähemalt ei ole 100—200 rublastest näljapalkadest seal mitte kuulda. Kui siia juurde veel alalise „kooliõpetajate ületööstuse” võtame, mis koolide puudus, nende kehvus ja halb kooliasjanduse sisseseade sünnitanud, siis ei või asundused mitte selle üle kaebada, et nende koolid millalti ilma tarwiliste õpejõududeta on jäänud. Tarwitseb ainult kuulutuse mõnda ajalehte saata ja pakkumisi hakkab kohe tulema.

Aga siin on just see kõige halwem külg.

Kuidas kooliõpetajat walida?

Mõnel pool kodumaal on kuulda, et seda lihtsalt oksjoni teel toimetatakse, umbes nagu mõni küla ehitus väljapakkumisel selle kätte antakse, kes kõige vähema tasuga rahul on.

Rääkimata juba sellest, kui kahjulikult sarnane „kasulik kaup” kooli asja peale mõjub, on ta neis asundustes, kust nädalate jooksul kiri kodumaale ja tagasi jõuab, asunikkude kõige „majanduslisema” meelsuse juures ikkagi peaaegu täiesti võimata. Harilikult tehakse walikut paberite, tunnistuste ja selle järel, mis kandidat iseenesest rääkida ja seletada teab. Et aga nii walitawad

kui walijad üksteisele täiesti wõhi-wõerad, tundmata inimesed on, et inspektori soowitus wõi wallawalitsuse ametlik tunnistus asunikule suuremat midagi ei ütle, siis toimetatakse enamasti walik alati hea õnne peale ära. Kusagil oli niisugune juhtumine, et mitmest kandidadist see waliti, kes adressi peale „сельскому старостъ” oli kirjutanud, aga mitte „сельскому старосту”, nagu see teistel eksikombel oli tehtud.

Asunduste waimliste kasude seisukohalt oleks siin juba mingisugust *korraldust* tarwis, mis asjasse enam kindlust ja otstarbekohasust tooks. Aga seesama oleks ka nii hästi kooliõpetajate eneste kui ka üleüldsuse kasuks tarwilik.

Kui kooliõpetaja mitte enam juhtumisi kusagil asundusesse sattunud palgaline ei ole, kelle otsa seal kõik kui mõne wõeramaa imelooma peale wahiwad — mis ta nüüd ometi tegema peaks hakkama? — wahekord tema ja ta tulewase ümbruse wahel saaks juba hakatusest peale õigetesse rööbastesse juhitud ja pind wastastikkuseks arusaamiseks ettewalmistatud, mis ju igas hariduse töös kõige tähtsam on. Midagi oleks juba olemas, mis kooliõpetajal tööd kohe kõige paremate tagajärgedega peale hakata lubaks, — *usaldus* asunikude poolt uue tegelase wastu. Keegi ei tea paremini, kui asunikud ja asunduste kooliõpetajad ise, missuguseid raskusi läbi teha tuleb, et seda pealt näha nii tähtsuseti tingimist kätte saada. Kooliõpetajate nõutamise korraldus — see oleks üks mõjuwamatest teguritest, mis kooliõpetajat asundusele lähendada, neid üksteistega kinnikõita aitaks.

Aga mis sihis peaks see korraldus läbi wiidud saama, mis oleks tema tegewuse piir, tema abinõud?

Siin tuleks harilikult kohaotsimise kontorid eeskujuks wõtta, aga nende juurde mitte weel peatama jääda, waid neid muuta ja paenutada, kuni nad mitte ainult äriliseks, waid ka kulturaliseks asutuseks saawad. Selleks on kõige pealt waja tihedat läbikäimise wõimalust asutawa keskkoha ning asunduste ja keskkoha ning tulewaste kooliõpetajate wahel. Teiseks ei pea keskkohal tarwiline autoriteet oma tegewuses puuduma: tema soowitusel peab oma mõju olema, mida igatahes tähele tuleb panna.

Keskkohat peab niisama hästi asundusi tundma, kui ka kooliõpetajaid, keda ta asundustesse soowitab wõi saadab. Wastasel juhtumisel kaotaks ta warsti oma autoriteedi asunikude juures ja need katsusiwad wana wiisi ilma tema abita läbi saada.

Mis asunduste tundmisesse puutub, siis on see kõige raskuste peale waatamata ikkagi wõimalik: on ju siin kindlate, teatud piiris tundmatate rahwakogudega tegemist, kelle nõudeid, tarwitusi, wõimeid ja puudusi enam-wähem selgelt teada wõib saada. Lõpuks wõiks keskkohat igaaastaste teadaandmistega läbi asundusi enese külge siduda. Missugused kooliolud kusagil on, kuidas on kooliõpetaja ainelise seisukorraga, seltskonna eluga ja selle nõudmistega tema uues ümbruses lugu, kõik see wõiks keskkohale alati kõige paremine teada olla.

Palju rohkem raskusi tekkib aga teisest küljest, kus keskkohat wahemeheks asunduste ja kohaotsijate kooliõpetajate wahel astub. Walik oleks nüüd asu-

nikkude kaelast keskkoha kaela lükatud ja wiimane peaks juba ise vaatama, kuidas ta asja nii juhib, et kumbki pool kahju ei saa.

Meie kodumaal on praegu wist waewalt teist majandusliselt nii korraldamata elukutset, kui rahwakooliõpetajate oma. Nad on täiesti „intelligentlised proletarlased” selles mõttes, et elu wõitluses igal üksikul nendest muud kindlustust ei ole, kui diplom taskus ja oma wäike „mina”, mis tööd ja ülespidamist tahab. Asunduste keskkohast tooks siin juba selle poolest kasu, et ta wähegi korda ja selgust siia umbsesse wõitluse walda saadaks.

Muidugi oleks naljakas nõuda, et keskkohast, kui tal walida tuleb, täielise wastutuse waliku eest oma peale wõtaks. See tähendaks, et keskkohast Pinkertoni wiisil kõik walitawa minewiku, tema südame ja neerud läbi katsuks, tema üle kaudsel teel teateid järele päriks, ühe sõnaga, kõiki kooliõpetaja ameti kandidatisi kõige kangema walwuse all peaks. Ei, seda nõuda oleks ülekohtus nii keskkoha, kui kooliõpetajate eneste wastu. Aga palju enam wõib ta siiski ära teha, kui seda mõni külakogukond wõi kooliwalitsus suudaksiwad. Kui kindlal, katkematalt töötawal asutusel oleks ta wõimalik kooliõpetajate alalises läbikäimises olla. Ta oleks koht kuhu kohaotsija igatahes pöörata wõib, kes aga ka enam ja parem igalt kohaotsijalt tarwilisi teateid wõib saada, neile kohaseid juhatusi anda, teateid asunduste pakkumisest muretseda jne. Kooliõpetajal ei pruugiks enam mitte selles pimedikus ümberkobada, kus ta esimesest pakkumisest iga hinna eest kinni peab hakkama ja seal juba ümberwaatama, kuhu nüüd edasi kolida saab. Sarnases ülepea kaela ümberkolimise elus ei wõi ju ometi tõsisemast hariduse tööst juttu olla.

Kes annaks aga keskkohale autoriteedi, mille abil kõik tegewus ainuüksi mõeldaw on, kust tuleks jõud, mis selle uue wärgi käima paneks?

Pea tingimiseks oleks juba see, et keskkohast mitte äriline waid kulturaline, rahwaharidusline asutus oleks, et ta ümber kõik asunduste seltskondlised jõud koguneksiwad. Kui üleüldist keskkohast laialipillatud Eesti asunduste jaoks plaanitsetakse, siis mängiks asundustesse kooliõpetajate nõutamise keskkohast selle loomise ja ülewaltpidamise juures wäga suur osa, — nii suur, et ta küllalt jõuudu ja tähelepanemist oma poole peaks pöörama. Tema tarwidust wõiwad asunikud ise iga kooliõpetajate wahetuse aeg näha ja tunda, — wõib siis ka arwata, et nad tema loomiseks ja tegewuse kindlustamiseks ka omalt poolt käed külge panewad. Mis aga tulewasesse üleüldisesse keskkohasse enesesse puutub, siis awaneksiwad talle siin kooliasjanduse korraldamise läbi laiad wõimalused asunduste waimlist elu kõige lähedamalt oma külge köita, seda korraldada, tõsta ja juhtida ning alaliseks sidemeks tema üksikute harude wahel olla.

E. L.